

Gesignaleerd

PCSOT: de urinetest bij de behandeling van zedendelinquenten?

Zedendelinquenten zijn geneigd om belastende informatie te ontkennen of te minimaliseren en de informatie die men in de dossiers terugvindt is vaak incompleet. De leugendetector zou zedendelinquenten openhartiger maken en minder leugenachtig en aldus recidives helpen voorkomen.

In de VS wordt de PCSOT ("post-conviction sex offender polygraph testing") vaak gebruikt om het waarheidsgehalte van zelfrapportage te vergroten. Recent werd de polygraaf ook geïntroduceerd in Europa, m.n. in het Verenigd Koninkrijk en in Nederland, en ook hier werd deze enthousiast onthaald.

Voorstanders vergelijken het gebruik van de polygraaf bij zedendelinquenten met het gebruik van urinetesten bij drugverslaafden. De polygraaf zou een exactere seksuele anamnese, delictanalyse en inschatting van hoog risico situaties mogelijk maken, en zou leiden tot het beter nakomen van gestelde (probatie) voorwaarden.

De zgn. "Sexual History Disclosure Polygraph Examination" wordt aan het begin van een behandeling afgenomen, om nog onbekende seksuele gedragingen in de seksuele voorgeschiedenis te achterhalen. Het is mogelijk dat hierbij tot dusverre niet ontdekte/bekende zedendelicten en/of geïdentificeerde parafilieën aan het licht komen, wat een verbeterde risicotaxatie en een beter behandelplan voor die persoon kan opleveren. Vervolgens kan de test behulpzaam zijn bij het verifiëren of de betrokkene zich houdt aan de gestelde (probatie) voorwaarden. Deze zogenaamde "maintenance" testen worden periodiek, bijvoorbeeld om de 6 maanden, afgenomen.

Bij de PCSOT wordt de controlevraagtechniek (CQT) gebruikt. Daarbij worden zeer specifieke vragen gesteld, terwijl een aantal lichamelijke reacties worden gemeten (hartslag, ademhaling, huidgeleiding en bloeddruk). Het idee is dat wanneer iemand liegt, hij andere lichamelijke reacties vertoont dan wanneer hij de waarheid spreekt. Enerzijds is bij goed uitgevoerde leugendetectie de manier van vragenstellen van belang, anderzijds dient de spanning valide te worden gemeten. Bij de CQT legt men de betrokkene niet alleen vragen voor die betrekking hebben op het delict, maar ook controlevragen die emotioneel provocatief zijn. Deze controlevragen zijn zo geraffineerd geformuleerd dat onschuldige verdachten - in een poging zichzelf vrij te pleiten - ontkennend zullen antwoorden. De aanname is dat onschuldige verdachten zich vooral zorgen maken over de controlevragen en daar sterker op reageren dan op de delict-

relevante vragen.

Sinds zijn introductie bleek de CQT erg controversieel. De betrouwbaarheid van deze test werd door verschillende auteurs in vraag gesteld. Ondanks de bemoedigende resultaten bij andere indicaties ("specific incident testing"), zijn er redenen om aan te nemen dat de betrouwbaarheid in deze indicatie minder goed zal zijn. In tegenstelling tot de "specific incident testing" wordt de betrokkene ondervraagd over zaken waarvan de onderzoeker niet weet of ze effectief hebben plaatsgevonden. Deze vorm van leugendetectie vertoont gelijkenissen met een variant die in de VS gebruikt wordt voor het screenen en evalueren van overheids-personeel, een techniek die in wetenschappelijke kringen veel kritiek opleverde. Daarnaast is het onduidelijk in welke mate cognitieve distorsies en herhaalde metingen de uitslag kunnen beïnvloeden.

Volgens de auteurs van een recent artikel (Meijer, Verschuere, Merckelbach & Crombez, 2008) is de validiteit van de PCSOT in deze indicatie niet of nauwelijks onderzocht. De weinige gepubliceerde studies hebben grote methodologische tekortkomingen en zijn onderhevig aan bias.

Een aantal auteurs maken zich minder zorgen om de betrouwbaarheid van de polygraaf, maar vinden dit niettemin een goede aanvulling op hun praktijk, omdat het gebruik van de polygraaf altijd additionele informatie oplevert. In een eerste Nederlandse studie, waarin Buschman de polygraaf toepaste bij internet zedendelinquenten (n=25) bleek deze methode erg zinvol om extra relevante informatie te verzamelen, die behulpzaam bleek bij het opstellen van een behandel- en risicomanagement plan.

Meijer en collega's vragen zich echter af of dit succes te maken heeft met de techniek van de leugendetectie of veel eerder met de intimiderende werking die uitgaat van de leugendetector, het "bogus pipeline effect" genoemd: de proefpersonen zijn bang om door de mand te vallen en geven met de test in het vooruitzicht al veel meer openheid van zaken. Als de persoon in kwestie geconfronteerd wordt met het feit dat de test aangeeft dat hij gelogen heeft, geeft hij vaak nog meer toe.

Dit gegeven doet een aantal ethische bezwaren rijzen. Heeft de polygraaf een plaats in het doen bekennen van mensen, los van de bewezen validiteit? En zal dit manipulatief gedrag van de therapeut die van zijn cliënt totale eerlijkheid en openheid verwacht, de therapeutische relatie niet aantasten?

De hamvraag blijft of het gebruik van PCSOT recidive kan verminderen, ofwel als een direct effect (door het afschrikkend effect van een nakend polygrafisch onderzoek), ofwel indirect door verbetering van de risicotaxatie en behandeling. De auteurs vonden geen enkele studie die dit effect aantoonde.

De auteurs concluderen dan ook dat de vergelijking van PCSOT met urinetesten voorbarig is. Itt tot urinecontroles behelst het gebruik van de PCSOT manipulatie van de kant van de onderzoeker, is de test niet gestandaardiseerd en vergt de interpretatie van de test meer kunde; daarenboven staat de validiteit verre van vast.

Bespreking

Meijer en collega's kijken terecht erg kritisch naar een methode die zijn betrouwbaarheid (nog) onvoldoende bewezen heeft. Uitgebreid validatieonderzoek is nodig en wordt momenteel uitgevoerd in Nederland. Naast de genoemde beperkingen is het nog maar de vraag of deze methode bruikbaar is bij verstandelijk beperkten en bij mensen met een acute mentale stoornis of met een diagnose psychopathie. Het instrument is niet betrouwbaar genoeg om belangrijke beslissingen op te baseren.

Anderzijds is het instrumentarium dat we tot nog toe ter beschikking hebben ontoereikend gebleken. De polygraaf kan van nut zijn in aanvulling op andere informatiebronnen, zoals zelfrapportage en gedragsobservatie, om informatie te verkrijgen over bijvoorbeeld de voorgeschiedenis, seksuele fantasieën en gedragingen van de persoon. Dit zou theoretisch moeten lijden tot een verbeterde risicotaxatie en een gericht inzetten van de behandeling, en uiteindelijk tot een vermindering van de recidive. Als dit uit toekomstig

onderzoek zou blijken, zou dit m.i. het gebruik van de polygraaf rechtvaardigen, ook al berust deze grotendeels op het "bogus pipeline effect". Vooralsnog zijn deze studies er nog niet. Deze instrumenten zijn nog volop in ontwikkeling en dus nog experimenteel. Het is dan ook de moeite waard om die ontwikkeling te blijven volgen.

Ingeborg Jeandarme, psychiater, GGZE Eindhoven, forensisch circuit.

E: i.jeandarme@ggze.nl.

Literatuur

Meijer, E.H., Verschuere, B., Merckelbach, H.L., & Crombez, G. (2008). Sex offender management using the polygraph: A critical review. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31, 423-429.

Memon, A., Vrij, A., & Bull, R. (2006). *Psychology and Law*, 2nd edition. University of Portsmouth, UK.

John Money Award 2008 voor dr. Theo Sandfort

Alweer in mei 2008 ontving Theo Sandfort, lid van de redactieraad van het Tijdschrift voor Seksuologie, de John Money Award van de Society for the Scientific Study of Sexuality in de VS, ook bekend als de Quad S. De prijs wordt toegekend aan onderzoekers vanwege hun belangrijke bijdrage aan de kennis over de menselijke seksualiteit. De prijs is genoemd naar John Money, een van de pioniers in de seksuologie.

De prijs werd aan Theo Sandfort toegekend vanwege zijn fundamentele en toegepaste onderzoek op het gebied van de seksuele oriëntatie, seksueel gedrag en attitudes, de studie van gedragsdeterminanten van gezondheidsgedrag in het kader van gezondheidsbevorderende interventies via de massamedia en op het gebied van de epidemiologie van psychische stoornissen. Hij is verbonden geweest aan de Universiteit Utrecht, aan het Nederlands Instituut voor Sociaal-Seksuologisch Onderzoek (NISSO), en de laatste jaren is hij verbonden aan Columbia University in New York, en het New York State Psychiatric Institute, waar hij onder meer studenten begeleidt en wetenschappelijk onderzoek verricht.

Namens het bestuur en de redactie van het Tijdschrift voor Seksuologie feliciteer ik Theo van harte met het krijgen van deze eervolle prijs.

Jacques van Lankveld, hoofdredacteur

